

EGE ÜNİVERSİTESİ
TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

“6D021300 — Lingüistik” anabilim dalında “Doktor (PHD)” unvanını almak için Karlıgaş Shohaeva Nurlanovna tarafından yazılıp hazırlanan “İş iletişimde konuşma tarzının pragmatikliği» adlı tez çalışmasının yabancı bilimsel danışmanı, doktor, Profesör Zeki Kaymaz’ın Görüşü

FİKİR YAZISI

Günümüz toplumunda işadamlarının yetişme sorunu gündeme gelmiş ve acil bir konu olarak öne çıkmıştır. Bilimsel araştırmanın yönü, iş ilişkilerinde dili kullanma yollarıdır. Dilin itibarını hiçbir aşamada kaybetmeden her kelimeyi amacına uygun kullanabilmek, dilin saflığını korurken sorumluluk sahibi olmak insanlığın görevidir.

Konuşmanın, insanlar arasında sosyal ilişkiler kurmaya hizmet eden hem bilişsel hem de dilbilimsel kategoride tanımlandığı bilinmektedir. Ancak bu konular arasında iş ilişkilerinde konuşma üslubunun edimbilimi, iş ilişkisinin gerekleri, kültürel-normatif, etik yönleri, genel konuşma aktindeki işlev ve tür türleri hakkında bilgi, resmi üslup türünün tanımlanması, kullanılması, sistem oluşturma, güncel konulardan biridir. İş ilişkilerinde konuşma tarzı Kazak dilinin statüsünü yükselten ve sosyal faaliyetlerin kapsamını genişleten renktir. Dil, sözcükler, konuşma cümleleri, ilişkileri, halk bilincindeki yerleri, sözlü, yazılı, birleşik konuşma biçimi, resmi dilin söz varlığı, özellikleri, sözcüğün katılımcı nitelikleri, ait olunan kültürün anlamını bilme Söylem bağlamında konuşulan sözlerin - konuşmacının entelektüel, biçimsel, mesleki iletişim becerilerinin - sosyal yeteneğin oluşumunun temel göstergesi olduğu belirlenmiştir. Araştırmacı, iş iletişimde konuşma tarzında edimbilimin bilimsel-teorik temelini tanımlayarak, iş iletişimde konuşmayı dilbilim, psikoloji, kültür entegrasyonu temelinde inceledi, analiz etti ve dilsel verilerle karşılaştırdı. Çalışmanın temel amacı, iş iletişimde konuşma tarzının pragmatik özellikleri ve konuları, işlevlerinin yeri, ulusal bilinçteki yasalar, psikolojik özellikler vb. Konuların farklılaşması tezin alaka düzeyini belirler. Araştırmanın sonuçları, dilbilimde iş iletişimde konuşma tarzı edimbiliminin teorik ve pratik düzeyinin geliştirilmesine katkıda bulunur. Devlet dilinin faaliyet alanını genişletmeyi, resmi üslubu teorik olarak tamamlamayı mümkün kılar ve iş-resmi metinlerin dilbilimsel analizinde kullanılabilir. Tezin elde edilen sonuçlarının güncelliği ve teorik önemi ile uygulamalı sorunları çözmeye odaklanma, iş konuşmasının insan merkezli bir kategori olarak değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Bilişsel dilbilim, psikolojik dilbilim ve pragmatik dilbilim ile birlikte başarılı iletişime yol açan konuşmanın özelliklerini göz önünde bulundurarak konuşma tarzının pragmatik normlarını belirler. Araştırma sürecinde elde edilen sonuçlar, günümüz toplumunun taleplerini karşılayan uygulamalı görevlerin çözümüne katkıda bulunur. Konuşma dilbiliminin ayrı bir bilim dalı olarak oluşmasına katkı sağlar. Öncelikle araştırmaları sırasında iş iletişimi dilinin ne ölçüde konuşma dilbilimi veya iletişimsel dilbilim çerçevesinde incelendiğini farklılaştırmış ve tespit etmiştir. Yerli ve dünya dilbiliminde çözülmüş problemler eserde "insan

faktörü" açısından iş ilişkilerinde konuşma tarzı incelenmekte ve iletişimsel yönüyle edimsel özellikleri belirlenmektedir. Bu nedenle her iş ilişkisinde konuşma tarzı edimbiliminin iletişimsel-bilişsel farklılaşması, anlamlarının ortaya çıkarılmasına olanak sağlayan metin çözümlenmeleri yapılmış ve kanıtlanmıştır.

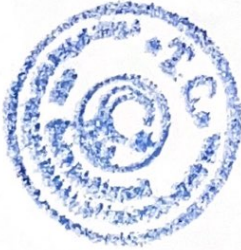
Tezin sunduğu sonuçların iç birliği, araştırma çalışmasının amaç ve hedeflerinin sistematik ve tutarlı kullanımı nedeniyle birbirini tamamladığını ve konunun kapsamlı bir şekilde açıklanmasına katkıda bulunduğunu söylemek için bir nedendir. Araştırma sırasında belirli sonuçlar çıkarıldı. Bazıları iş konuşması ile ilgili olduğunda bu ilk kez kabul edilir, bu nedenle araştırmacının araştırma çalışmasında elde ettiği bilimsel sonuçlar yenidir, her departmanda ve alt bölümlerinde sistematik olarak oluşturulmuş düğümler birbirini tamamlar. Tezin girişinde konunun alaka düzeyi gerekçelendirilir, çalışmanın amacı ve görevi tanımlanır, bilimsel yenilik ve savunma için önerilen sonuçlar açıklanır.

Tezin yapısı, içeriği, bilimsel doğrulama derecesi, araştırma sırasında elde edilen bulgulara ve sonuçlara dayanmaktadır. Araştırmacının teorik hazırlığı, konuya hakimiyeti, dilsel verileri toplaması ve tasnif etmesi tezin bilimsel düzeyini ve teorik-pratik değerini artırmıştır. Araştırma sırasında, tezin yönlendirdiği temel teorik sonuçlar ve yöntemler, çalışmanın teorik temelini tutarlılığının doğruluğunu göstermektedir.

Araştırmacı K.N.Shokhaeva'nın "İş iletişimde konuşma tarzının pragmatikliği" başlıklı tez çalışmasında bilimsel fikirleri önemli kabul edilir ve yurtiçi iş iletişimi ve pragmatist çalışmaların gelişimine büyük katkı sağlar. Tez yetkin, bilimsel bir dilde yazılmıştır.

Sözlerimizi özetlersek, KN Shokhaeva'nın Dilbilim 6D021300'de Felsefe Doktoru (PhD) derecesi için yazdığı "İş iletişimde konuşma tarzının edimbilimi" tezini yüksek bilimsel değere sahip tamamlanmış bir araştırma olarak takdir ediyoruz.

Yurt Dışı Tez Danışmanı
Prof. Dr. Zeki Kaymaz
Ege Üniversitesi, Türkiye

6D021300 – «Лингвистика» мамандығы бойынша философия докторы
(PhD) дәрежесін алу үшін орындалған

Шохаева Карлыгаш Нурлановнаның

«Іскери қарым-қатынастағы сөйлеу стилінің прагматикасы»
тақырыбындағы диссертациясына шетелдік ғылыми кеңесшінің

ПІКІРІ

Қай кезеңде болмасын тілдің қадір-қасиетін жоғалтпай, әрбір сөзді өз мақсатында қолданып сөйлей білу, тіл тазалығын сақтай отырып, жауапкершілікпен қарау – адамзаттың парызы. Сөйлеу – адамдар арасында әлеуметтік қатынас орнатуға қызмет атқаратын әрі танымдық, әрі лингвистикалық категорияға жататындығын ғылымда анықталғаны белгілі. Алайда, осы мәселелердің ішінде іскери қарым-қатынастағы сөйлеу стилінің прагматикасы, іскери қарым-қатынаста қойылатын талаптары, мәдени-нормалық, этикалық аспектілері, жалпы сөйлеу әрекетіндегі қызметі мен жанрлық түрлерін білу, соған сәйкес ресми стильдің түрін анықтап, қолдану, жүйесін жасау, өзекті тақырыптарының бірі болып табылады.

Диссертациялық жұмыс тақырыбының лингвистикалық өзектілігі мына негізгі жайттар арқылы анықталады: 1) іскерлік қарым-қатынас тілінің сөйлеу лингвистикасының коммуникативті лингвистика аясында қаншалықты деңгейде зерттелгенін саралап, отандық, әлемдік лингвистикада шешімін тапқан мәселелерді анықтаған; 2) жұмыста іскерлік қарым-қатынастағы сөйлеу стилін «адам факторы» тұрғысында зерделеп, прагматикалық ерекшелігін коммуникативтік аспектіде анықтау басшылыққа алынған; 3) әрбір іскери қарым-қатынастағы сөйлеу стилінің прагматикасына коммуникативті-танымдық саралау, олардың мәнін ашуға мүмкіндік беретін мәтіндік талдау жасалып, дәлелденген. Диссертацияның қол жеткізген нәтижелерінің өзектілі мен теориялық маңызы, қолданбалы міндеттерді шешуге бағытталғандығы іскери сөйлеуді антропоөзекті категория ретінде қарастыруынан туындайды.

Диссертациялық жұмыста тіл, сөз, сөйлеу ұғымдары, олардың арақатынасы, олардың халық санасындағы орны, ауызша, жазбаша, қосталған сөйлеу стилі, ресми тілдің лексикасы, оның ерекшеліктері, сөздің қатысымдық сапалары, ауызша сөз мәдениетінің дискурс аясындағы мән-маңызын білу - сөйлеушінің интеллектуалдық ресми, кәсіби коммуникативтік -әлеуметтік қабілетін қалыптастырудың басты көрсеткіші екендігі айқындалады.

Зерттеудің мақсат-міндеттері айқын, жетекші идеясы нақты, теориялық негізі мығым. Диссертант алған ғылыми жаңалықтарын қазақстандық, сонымен қатар шетелдік лингвист ғалымдардың еңбектеріне

сүйене отырып негіздейді, өзіндік ғылыми тұжырымдарын білдіреді. Диссертант іскери қарым-қатынастағы сөйлеу стиліндегі прагматиканың ғылыми-теориялық негізін айқындау арқылы іскери қатынастағы сөйлеуді лингвистика, психология, мәдениет интеграциясы негізінде зерделеп, тілдік деректермен талдап, дәйектеген. Табысты коммуникацияға жетелейтін сөйлеу ерекшелігін когнитивті лингвистикамен, психологиялық лингвистикамен, прагматикалық лингвистикамен бірлікте қарастыра отырып, сөйлеу стилінің прагматикалық нормаларын айқындаған. Диссертацияда әрбір ғылыми нәтиже мен түйін-қорытынды өзара тығыз байланысты, бірінен-бірі өрбіп отырады. Жұмыстың әр тарауы мен оның бөлімдеріндегі жүйелі түзілген түйіндер бір-бірімен сабақтасып жатыр.

Зерттеу жұмысының теориялық маңыздылығын диссертант Қ.Шохаеваның іскерлік қарым-қатынастағы сөйлеуге тән белгілер мен ұстанымдарды анықтауы, риторикалық категориялар ретінде логос, этос, пафос элементтерін қарастыруы мен оның іскерлік қарым-қатынастағы прагматикалық мақсаттағы қызметін таратып түсіндіруі, сөйлеудегі психологиялық күй-жайды талдауы, сөйлеу стилінің түрлері мен прагматикалық өлшемдерін анықтауы құрайды. Мұның біразы іскери қарым-қатынаста сөйлеумен қатысты алғанда алғаш рет қарастырылып отыр, сондықтан ізденушінің зерттеу жұмысында қол жеткізген ғылыми нәтижелері жаңа болып табылады. Зерттеу барысында алынған нәтижелері бүгінгі қоғамның сұраныстарына лайық қолданбалы міндеттерді шешуге ат салысады. Сөйлеу лингвистикасының жеке ғылым саласы ретінде қалыптасуына септігін тигізеді. Диссертациялық жұмыста алынған жекелеген нәтижелер лингвистика іліміне өзіндік деңгейде үлес қоса алатындығы сөзсіз.

Жалпы алғанда диссертациялық жұмыстың жалпы сипаты, көлемі мен мазмұны, стилі, пайдаланылған әдебиеттер ғылыми квалификациялық жұмысқа қойылатын талаптарға сай. Сондықтан 6D021300 – «Лингвистика» мамандығының PhD докторанты К.Н.Шохаеваның «Іскери қарым-қатынастағы сөйлеу стилінің прагматикасы» атты философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін дайындалған докторлық диссертациясын аяқталған жұмыс деп есептеймін.

Шетелдік ғылыми жетекші:
Туркия, Измир, Еге университеті
ф.ғ.д., профессор

Зекки Каймаз